

València 1 i 2 juliol 2005

LA XARXA COM A ASSESSORA LINGÜÍSTICA

Ximo López Río i Francesca Romero Forteza

xlopez@idm.upv.es fromero@idm.upv.es

Universitat Politècnica de València.

Departament de Lingüística Aplicada

RESUM

La comunicació, basada en l'experiència en aules de diversos nivells (secundària, universitat, postgraus, formació del professorat) pretén dotar els usuaris de la llengua en l'àmbit acadèmic (alumnat i professorat) i especialment des del punt de vista valencià, d'un mètode senzill de recerca, d'un protocol en definitiva, que facilite la recerca terminològica. Per a això s'hi indicaran els recursos que es poden trobar en la xarxa per a escometre una recerca terminològica que, en definitiva, és un breu i bàsic procés d'investigació.

EL DUBTE TERMINOLÒGIC EN EL DISCURS ACADÈMIC

Cada dia els membres de les nostres comunitats educatives es troben amb diversos problemes que podem relacionar amb l'ús de la llengua, especialment des d'una perspectiva valenciana. Potser els usuaris d'altres contrades del nostre domini lingüístic disposen de més recursos per a gestionar la seua activitat lingüística en condicions, si no idònies, almenys de seguretat pel que fa a la terminologia que s'usa cada disciplina i cada àrea del coneixement. No és el cas valencià, evidentment.

Deixant de banda la complexitat del discurs acadèmic, tenim en aquest moment la necessitat d'afermar un estàndard general que servisca de base als registres especialitzats. Així els usuaris de la llengua es troben constantment amb la necessitat d'afrontar situacions de desinformació i d'inseguretat davant la llengua que usen. Trobem constantment exemples de discursos de l'àmbit

acadèmic que usen formes i termes en unes ocasions diferents per complementar i en altres ocasions, fins i tot, contradictoris en la selecció: barreja de col·loquialismes o de formes clarament dialectals amb d'altres amb poc ús en la zona valenciana; contradiccions entre les institucions que, caldria pensar, usen, difonen i afermen l'estàndard...

La nostra llengua no gaudeix d'una situació de normalitat. Tenim com a clar exemple el tema del nom científic, català, amb tan poca difusió i una relativa acceptació fora dels àmbits acadèmics. Tot i que em sembla fora de lloc esmentar un problema que únicament la situació política no aconsegueix superar, és un clar exemple de la necessitat que tenim de disposar de paràmetres clars a l'hora de formular el nostre estàndard científicotècnic. Trobar el terme, la paraula adequada a cada situació, depèn en moltes ocasions de paràmetres que excedeixen qui fa ús de la llengua en àmbits formals.

Aquesta recerca de la paraula justa s'agreuja especialment en l'àmbit científicotècnic. Com és possible que s'usen estàndards diferents per als diferents nivells educatius? Com és possible que lligem sobre el mateix tema un alumne de primària, un de secundària i un universitari i troben discrepàncies morfològiques i lèxiques entre les seleccions que fan els autors o, fins i tot, les editorials, ja que materials del mateix nivell també donen solucions diferents als mateixos problemes terminològics?

I és que la falta de referents pot resultar fatal per a una llengua. De fet, la poc tocar de mort. Si no hi ha un model clar de llengua compartit per tota la comunitat educativa, de tots els nivells educatius, com podran els nostres alumnes aprendre la nostra llengua i usar-la en tots els àmbits que siga possible? Com podrem compartir mai els materials didàctics que es fan a tot el domini lingüístic si anem allunyant les solucions que donem als problemes terminològics?

Aquesta comunicació pretén, únicament, proposar un protocol, una guia senzilla de resolució de consultes terminològiques per a persones no expertes en la matèria. Em sembla agosarat proclamar-lo guia d'autoajuda però és el que pot esdevenir: un senzill itinerari que mostra el camí que cal recórrer per a trobar la paraula 'justa'. Qualsevol parlant de català, però especialment els valencians, pot fer ús d'aquest senzill protocol que li posarà a l'abast els llocs on trobar els termes i els procediments per a trobar solucions 'possibles' als dubtes lèxics i semàntics que se'ns presenten quan ens trobem en situacions de certa formalitat. I les solucions passen hui indefectiblement per l'ús de les TIC.

LA NORMALITZACIÓ TERMINOLÒGICA

Quan he mirat d'investigar quines són les principals dificultats amb què es troben els parlants en l'àmbit acadèmic pel que fa a la qüestió terminològica, m'he trobat amb les conclusions següents:

- Hi ha una gran rapidesa en la creació de nous termes, especialment en algunes disciplines concretes. Les institucions que s'ocupen de la normalització terminològica no poden ser tan ràpides o tan efectives.
- L'anglès, llengua de la ciència en aquests moments arreu del món, posseeix una gran facilitat per a crear termes compostos i per a l'ús d'acrònims, abreviacions i símbols que es converteixen en paraules intraduïbles. A més, presenta una estructura sintàctica diferent a la de les llengües romàniques i no facilita la incorporació de préstecs amb connectors i partícules diverses.

- Les solucions als problemes terminològics són difícils de trobar: d'una banda hi ha termes estrangers que ja s'han incorporat a moltes llengües romàniques i és ben difícil que una llengua com el català pugui acceptar solucions genuïnes; a més es poden trobar solucions diferents al mateix problema segons on les busquem; els llocs de recerca estan dispersos i no sempre són accessibles.
- Pel que fa específicament al cas valencià: hi ha un gran desconeixement de la terminologia tradicional, per exemple del lèxic relacionat amb l'agricultura o amb la ramaderia i de vegades s'entestem a trobar noves propostes per a termes que ja existeixen en la tradició; a més hi ha una última fase d'adequació on és ben difícil determinar quina és la paraula escaient i més si tenim en compte el problema dialectal que en una llengua no normalitzada s'agreuja considerablement.

Davant tants problemes quina pot ser la solució dels investigadors, del professorat, de l'alumnat si a més disposen d'una altra llengua (el castellà, el francès, l'anglès) que els serveix per a comunicar-se amb la mateixa comunitat lingüística i a més té major possibilitats de difusió? És a l'escola, a l'institut, a la Universitat on hem d'educar els joves parlants per a què facen ús de la pròpia llengua però per a això els hem de proporcionar les millors ferramentes possibles.

ESTÀNDARD I FERRAMENTES INFORMÀTIQUES: EL CAS VALENCIÀ

La idea sobre aquest protocol no és nova, es tractaria de reorganitzar els materials de què disposem per a fer una consulta terminològica en un document senzill que permeta adequar-se a qualsevol situació formal i a qualsevol parlant i li facilite la tasca comunicativa.

Si atenguérem als repertoris lexicogràfics tradicionals, la proposta podria ser la següent:

1. Buscar en un diccionari general.
2. Buscar en un diccionari enciclopèdic termes determinats.
3. Buscar en diccionaris temàtics de cada especialitat.
4. Buscar en un diccionari ideològic per tal de descobrir alguna possible solució terminològica.
5. Fer una hipòtesi sobre una solució terminològica després d'haver consultat la solució de les llengües romàniques més pròximes (castellà, italià, francès, portugués...) en els diccionaris d'equivalències escaients i tenint en compte el camp semàntic que es treballa, les llengües clàssiques i la d'origen del terme (si la hi ha).

Hui dia, però, disposem d'un mitjà privilegiat que supera l'anterior: la consulta telemàtica. Qualsevol usuari de la ciència no expert en terminologia pot fer ús dels mitjans que es poden trobar en Internet per a assessorar-se i aconseguir un discurs formal en català el més correcte i adequat possible. Els desavantatges dels reculls terminològics i lexicogràfics impresos són evidents:

1. En molts casos els usuaris no coneixen les obres que els calen per a la consulta o els és molt difícil accedir-hi o no les tenen a l'abast allà on les necessiten.

2. Aquestes obres impreses són difícils d'usar. Exigeixen un temps i un esforç que no conviden a la consulta.
3. Aquestes obres no s'actualitzen de manera que podem trobar-nos amb obres de referència amb continguts obsolets i amb usuaris que en fan ús sense conèixer-ne les actualitzacions: les biblioteques poden ser una font d'error en alguns casos.
4. L'esforç que suposa aquest tipus de recerca, que resulta infructuosa en moltes ocasions, convida a abandonar futures investigacions.

Deixant de banda debats estèrils sobre l'estàndard que se n'ixen del propòsit d'aquest breu treball, l'estandardització d'una llengua suposa la selecció, fixació i elaboració d'una varietat lingüística per tal de garantir una comunicació ràpida, segura i eficaç entre tots els parlants. Després s'ha de possibilitar la difusió d'aquest estàndard àmbits com l'administratiu, l'educatiu o el dels mitjans de comunicació.

Tothom ha partit, d'alguna manera, de la convicció que l'estàndard científic és el mateix en tot el nostre domini lingüístic però no és així. Fins i tot les Universitats valencianes usen un estàndard diferent a les de la resta del domini i podem percebre moltes diferències entre els diversos usos lingüístics depenent del tipus de material, de publicació...

Quines orientacions podem aportar a l'usuari de la ciència per a què no es perda entre les incongruències dels suposats experts i, especialment, en un àmbit, el científicotècnic, on l'estandardització és una necessitat tan òbvia? La difusió de l'estàndard comença a l'escola i ningú no n'ha pogut assegurar un d'estable compartit per tot l'àmbit acadèmic i per la resta de les zones del domini lingüístic. La preocupació per dotar al 'valencià' (permeteu-me que use aquesta expressió) d'un model lingüístic ha fet prevaler els criteris d'acceptació i de difusió per sobre dels de l'homologació amb la resta del domini lingüístic.

Un dels problemes de l'escola, i de l'Acadèmica en general, és la solitud de la i del docent: autèntic/a model de llengua. Aquest aïllament ha obligat el professorat a prendre decisions en matèria lingüística, de vegades assessorat per materials confusos o sense actualitzar, i fets des de perspectives i criteris que ni ell mateix no coneix.

L'única solució, al meu parer, és la de compartir recursos i en aquest sentit només hi ha un mitjà que ho pot fer d'una manera fiable, ràpida i econòmica: Internet. La xarxa ens permet fer consultes en temps real i en bases de dades actualitzades. A més, se'n pot disposar de tot tipus de recursos de forma gratuïta, senzilla i ràpida, i aquesta informació és compartida per tot el domini lingüístic.

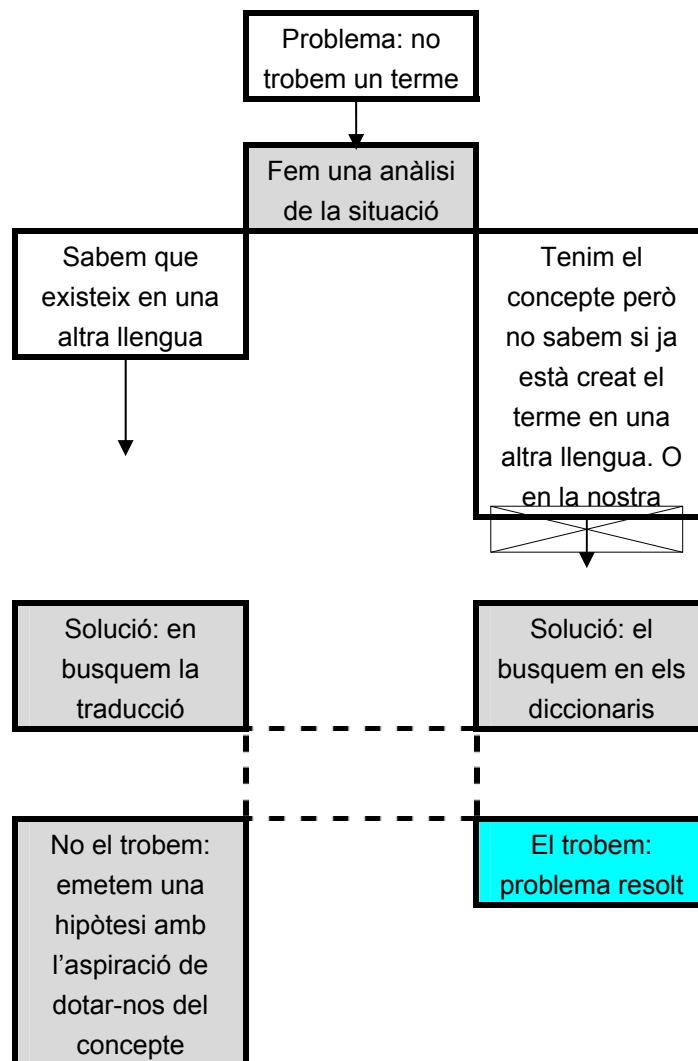
El que estic volent dir és que, pràcticament, depenem de la xarxa per a la nostra estandardització terminològica i per al nostre quefer diari. Ningú no dubta de la seua utilitat en la investigació i, al cap i a la fi, la difusió no és el pas menys important d'aquesta, ben al contrari. Aquesta difusió depèn, de forma directa, de la capacitat per a expressar-la amb correcció, coherència i adequació.

COM BUSCAR UN TERME EN LA XARXA

Potser caldria encunyar el terme paradoxal d'*autoassessorament*: es tractaria que cada usuari de la llengua disposara d'un procediment bàsic per a fer la pròpia recerca terminològica en primera

instància, en solitud, però amb la companyia a distància que implica la xarxa. Una contradicció que continua en deixar en mans de no terminòlegs el treball terminològic tot i que hem de considerar que les llengües les fan els parlants i són aquests qui ens han d'obrir cada dia noves possibilitats per a l'estandardització terminològica.

Que aquesta proposta es base en les noves tecnologies fa el protocol assequible, assumible i realista. No entorpeix el procés de producció discursiva, sinó que el facilita i garanteix que qui en faça ús, disposarà de les eines necessàries i sempre amb la possibilitat de prendre decisions pròpies o, en última instància, deixar-se assessorar pels experts. Per a organitzar el protocol he considerat un senzill procés d'investigació com el següent:

En esquema el procés és el següent:

1. Consulta d'un o diversos diccionaris generals. Preferiblement d'aquells fets des de la pròpia perspectiva dialectal.
2. Consulta d'altres diccionaris generals generats des d'altres perspectives dialectals per a contrastar la solució que s'ha trobat o que no s'ha trobat.
3. Consulta de diccionaris enciclopèdics per a mirar de trobar els termes que es considera que no poden aparèixer en altres tipus de diccionaris.
4. Consulta d'un diccionari temàtic de l'àrea de coneixement que es treballa o de bases de dades terminològiques.
5. Consulta, si cal, d'un diccionari específic (com ara un de sinònims) per a aclarir si l'opció escollida és la més adequada o d'un invers per a anar del concepte al terme. O també de diccionaris d'equivalències en diverses llengües, especialment romàniques, per a trobar termes semblants o iniciar una possible solució a partir d'allò que han fet les llengües del nostre entorn cultural.

1. En principi no hi ha cap diccionari en suport CD, DVD o *en línia* fet des del punt de vista valencià, és a dir, amb entrades principals com ara *roig* per *vermell*, *vesprada* per *tarda*, *xic* per *noi*: allò que habitualment es considera *subestàndard valencià* o *estàndard valencià* simplement. De fet no disposem ni d'un corrector ortogràfic fet des de la perspectiva valenciana i trobarem subratllades com a incorrectes en els correctors ortogràfics habituals, formes absolutament acceptades com ara *tinguera* per *tingués*, *hui* per *avui* o *interés* per *interès*.

Si disposem, però, d'una flexió verbal i d'un diccionari general fets des d'aquest punt de vista dins el citat programa *Salt* de la Generalitat Valenciana en la versió 3 (Es pot descarregar en www.cult.gva.es/salt/). Tot i això, cal parar atenció amb algunes solucions peculiars, especialment de la versió 2, que la versió 3 millora en qualsevol cas. A més cal tractar aquest programari com una ferramenta i no com una solució definitiva.

2. En segon lloc, caldrà contrastar la informació que hem trobat en aquest programa amb dos diccionaris generals que sí podem trobar en la xarxa: els que apareixen en els portals de la Fundació Enciclopèdia Catalana (www.grec.net) i del Institut d'Estudis Catalans (www.iecat.net). Aquestes obres de les dues institucions atenen algunes variants valencianes tot i que mantenen les formes del Principat com a referència. Com que el nostre problema és, en aquest moment, únicament terminològic, només hem de considerar les paraules que formen part dels llenguatges d'especialitat, els termes, i no els mots d'ús comú. Cada usuari de la llengua, atenent a la situació comunicativa que l'ocupa i especialment del receptor o receptors als quals dirigeix el seu discurs, decidirà quines formes usa en cada producció.

Hem d'esmentar, també, el traductor *Internostrum* (www.internostrum.com). Desenvolupat pel Departament de Llenguatges i Sistemes Informàtics de la Universitat d'Alacant i amb el suport de la Caixa d'Estalvis del Mediterrani té una pàgina amb diverses ferramentes com ara un analitzador

morfològic ben interessant. Aquest traductor serveix, com s'esdevé amb el programa *Salt*, com a diccionari d'equivalències castellà – català, català – castellà.

Tot i que pot semblar una incongruència per la no actualització, em sembla absolutament recomanable fer a continuació una consulta de l'obra de Mossen Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll: *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, 1985. L'avantatge és que en podeu disposar entrada per entrada amb un motor de recerca molt senzill però suficient, en <http://dcvb.iecat.net>. A més s'han afegit alguns dibuixos de flora i fauna que no apareixen en l'edició impresa. Caldrà contrastar la immensa informació que hi apareix amb la trobada en els diccionaris esmentats anteriorment.

3. Recerca en una enciclopèdia per a determinats termes com ara gentilicis, topònims... La millor enciclopèdia disponible en català és la *Hiperenciclopèdia* que està en l'esmentat portal de la Fundació Enciclopèdia Catalana (<http://www.grec.net/home/cel/main.htm>), tot i que és de pagament. Hi ha diverses enciclopèdies en suport informàtic publicades en català però no presenten molt informació i, a més, es desactualitzen ràpidament.

Interessantíssim és el projecte de l'*Enciclopèdia lliure*, feta amb la col·laboració dels usuaris de la xarxa. La *Viquipèdia* (<http://ca.wikipedia.org>) està feta amb l'esperit que, precisament, ha fet que Internet es desenvolupara: la col·laboració desinteressada. L'aportació de tots els que en fan ús, però, no aporta una seguretat excessiva sobre la informació i els termes que s'hi empen; tot i això resulta una font d'informació inqüestionable i gratuïta. Un tipus d'informació, si no semblant, amb el mateix esperit però amb fonts molt més fiables, el dona el motor de recerca Tot GREC.NET que ofereix el portal de la Fundació Enciclopèdia Catalana.

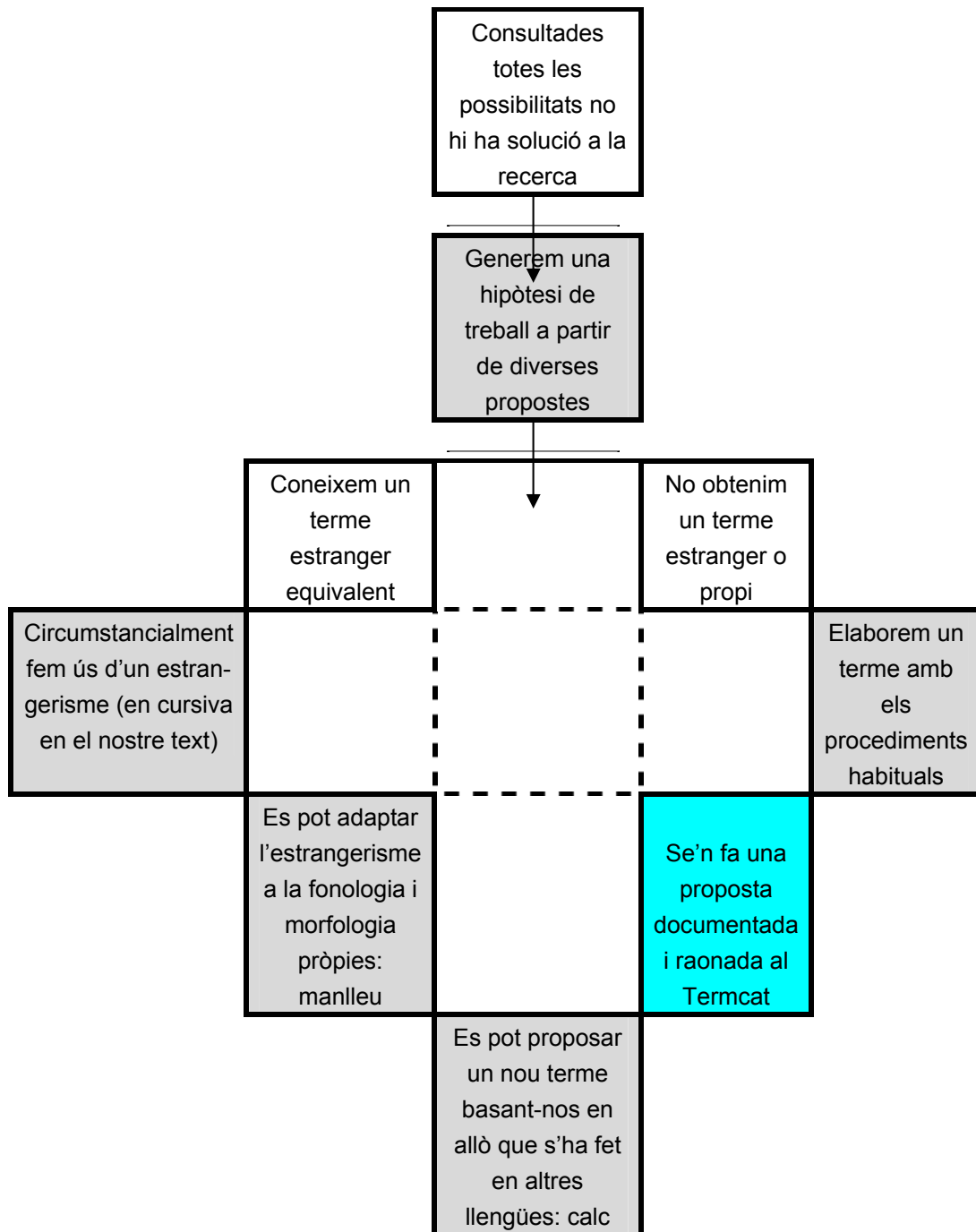
4. Consulta d'un diccionari temàtic de l'àrea de coneixement que ens ocupa. És indispensable una consulta del portal del Centre de Terminologia de Catalunya (www.termcat.net). Tant en la *Neoloteca* d'aquest portal com en el *Cercaterm*, absolutament fàcils d'usar i molt interactius, es poden trobar les últimes incorporacions que aquesta institució que depèn de la Generalitat de Catalunya i de l'Institut d'Estudis Catalans posa a l'abast de tots els usuaris.

Podeu trobar, a més, multitud de pàgines amb informació terminològica i repertoris de tot tipus que, fins i tot, es poden descarregar completament i que es convenient que cadascú, en base als seus interessos lingüístics, use com a informació pròpia. Una recerca amb qualsevol cercador us en donarà una idea aproximada.

5. Es pot fer una consulta en diccionaris de les llengües més pròximes culturalment a la nostra: l'anglès i l'alemany per la seua importància en el fet lingüístic, i el castellà, l'italià, el francès i el portugués per la proximitat geogràfica i de parentiu. És ben fàcil trobar-ne diccionaris de cada una de les llengües en la xarxa i aprofitant el cercador més difós, Google (www.google.net), es poden fer recerques en totes les llengües (vegeu la *cerca avançada*). Aquestes ens poden ajudar per a guiar-nos en la solució del problema que volem resoldre.

A TALL DE CONCLUSIÓ

Aquesta fase de recerca es pot completar amb una segona fase on si la recerca ha estat inútil es pot intentar fer una proposta al TERMCAT, després de fer-li una consulta. Qualsevol usuari de la llengua pot esdevenir terminòleg si necessita generar un terme que no existeix. En aquest cas, el protocol que regularia l'actuació seria el següent:

REFERÈNCIES

- ALBEROLA, P. I ALTRES (1996): *Comunicar la ciència*. València, Bullent.
- ALCOBA, S. (1983). «La adaptación de tecnicismos lingüísticos» dins *Quaderns de Traducció i Interpretació*, 3. Barcelona: EUTI, Universitat Autònoma de Barcelona.
- AUGER, P. - ROUSSEAU, L. (1987). *Metodologia de la recerca terminològica* (traducció i adaptació M. Teresa Cabré). Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- BARENYS, T. (1991) «Itinerari» dins *Com ensenyar català als adults*, 24. Barcelona.

- BIBILONI, G. (1997). *Llengua estàndard i variació lingüística*. València: 3i4.
- BONET, G. – MONTESINOS, A. “L’ensenyament-aprenentatge del català científicotècnic en les assignatures de Valencià Tècnic” (1999) dins *II Jornades Catalanes sobre Llengües per a Finalitats Específiques*. pàg. 46 a 50. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona.
- CABRÉ, M. T. (1992). *La terminologia. La teoria, els mètodes, les aplicacions*. Barcelona: Empúries.
- CABRÉ, T. (1987) «Les necessitats terminològiques» dins *Com ensenyar català als adults*, 13. *Barcelona*.
- CASSANY, D. (2000) “La llengua en les humanitats i les ciències” dins *Escola Catalana*, 374, 12.15. *Barcelona*.
- FRANQUESA, E. - PUIGGENÉ, A. (1999). «El discurs tècnic i científic» dins Marí, I. (coord.). *Llengua catalana II*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- LÓPEZ, J. – ROMERO, F. - (2004) “Una proposta didàctica en forma d’itinerari per als discursos d’especialitat” dins *Glat 2004*, Barcelona.
- MARQUET, L. (1993). *El llenguatge científic i tècnic*. Barcelona: Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya-Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya.
- RIERA, C. (1992) *Manual de català científic. Orientacions lingüístiques*. Barcelona: Claret.
- RIERA, C. (1994). *El llenguatge científic català. Antecedents i actualitat*. Barcelona: Barcanova.
- SANMARTÍ, N. (coord.) (2003). *Aprendre ciències tot aprenent a escriure ciència*. Barcelona: Edicions 62.
- TERMCAT (1990). *Manlleus i calcs lingüístics en els treballs de terminologia catalana*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- TERMCAT (1990). *Metodologia del treball terminològic*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- XIRINACHS, M. (1990) “Els llenguatges d’especialitat” dins *Com ensenyar català als adults*, 22. *Barcelona*.